
TANULMÁNY

Gibárti Sára¹

A SZÍRIAI MENEKÜLTVÁLSÁG: TÖRÖKORSZÁG MENEKÜLT- POLITIKÁJÁNAK ALAKULÁSA

DOI: 10.25116/kozelitesek.2021.3-4-1

Absztrakt

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága szerint a kényszerű lakóhelyelhagyások száma az utóbbi egy évtizedben megduplázódott, amihez a közel tíz éve tartó szíriai konfliktus és annak humanitárius következményei kétségtelenül hozzájárultak. A civil infrastruktúra elleni támadások és a humanitárius válság következtében Szíria vált a legtöbb menekültet kibocsátó országgá, a lakóhelyüket elhagyó népesség jelentős része pedig valamely Szíriával szomszédos államban, Törökországban, Jordániában vagy Libanonban keresett menedéket. Jelen tanulmány fő célja Törökország – mint a legtöbb menekültet befogadó ország – menekültpolitikájának bemutatása a jogi-intézményi keretek, a legfontosabb változások, valamint a szociális kihívások mentén. Az írás áttekinti továbbá Törökország az Európai Unióval kötött menekültügyi megállapodásának legfontosabb pontjait és hatásait a török menekültpolitikára.

Kulcsszavak: menekültek, Törökország, befogadó államok, migrációs politika

Abstract

The Syrian refugee crisis and Turkey's evolving refugee policy According to the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), forced displacement has increased significantly in the last decade: the number of people leaving their home as a result of various forms of political violence, armed violence, persecution, and the continued violation of human rights is nearly doubled. The nearly decade-long Syrian conflict and its humanitarian consequences undoubtedly contributed to the increase in the number of refugees, asylum-seekers and Internally Displaced Persons. As a result of humanitarian crises and constant attacks on civilian infrastructure, Syria has become the country from where most refugees are fleeing. Most of the displaced population sought refuge in one of Syria's neighbouring

¹ PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Doktori Program

countries, mainly Turkey, Jordan and Lebanon. The primary purpose of this paper is to discuss Turkey's evolving refugee policy with a particular focus on the legal framework, institutional alterations, and the main social challenges. Furthermore, the paper reviews the essential points of the EU-Turkey refugee deal and how it reshaped the country's refugee policy.

Keywords: refugees, Turkey, host countries, migration policy

1. Bevezetés

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR) 2019-es adatai szerint az elmúlt évtizedben jelentősen megnőtt a kényszerű lakóhelyelhagyások száma: míg 2009-ben 43,3 millióan, addig 2018-ban 70,8 millióan menekültek el otthonukból a politikai erőszak különböző formái, a fegyveres erőszak, üldöztetés, valamint az emberi jogok folyamatos megsértése elől.² A közel-keleti és szubszaharai válságövezetek (Szíria, Jemen, Szomália, Dél-Szudán, Afganisztán, Líbia stb.) számának megnövekedése, kiterjedése és a konfliktusok eszkalálódása, továbbá a 2017-ben kezdődött rohingya-krízis is egyértelműen okolható a kényszerű lakóhelyelhagyásban érintettek drasztikus megemelkedéséért (UNHCR, 2019a). Az imént felsorolt válságövezetek és a menekültek számának növekedése közötti kapcsolatot jól szemlélteti az alábbi táblázat (1. táblázat). Az ábrán jól látható, hogy 2018-ban világszerte a menekültek több mint kétharmada Szíriából, Afganisztánból, Dél-Szudánból, Mianmarból és Szomáliából kényszerült elhagyni lakóhelyét.

1. táblázat: Az öt legtöbb menekültet kibocsátó és befogadó ország 2018-ban

Kibocsátó ország	Menekültek száma	Befogadó ország	Menekültek száma
Szíria	6,7 millió	Törökország	3,7 millió
Afganisztán	2,7 millió	Pakisztán	1,4 millió
Dél-Szudán	2,3 millió	Uganda	1,2 millió
Mianmar	1,1 millió	Szudán	1,1 millió
Szomália	0,9 millió	Németország	1,1 millió

Forrás: International Organization for Migration (2019): World Migration Report 2020, p. 40.

A menekültek, menedékkérők, valamint hazájukban az országhatárt nem átlépő, belső menekültek (Internally Displaced Persons – IDP-k) számának megnövekedéséhez jelentős mértékben hozzájárultak a csaknem egy évtizede tartó szíriai konfliktus polgári lakosságot sújtó következményei (az Iszlám Állam térnyerése, a civil infrastruktúra elleni támadások stb.) és az azok eredményeképpen kialakuló humanitárius válságok. Mindezek következtében Szíria

vált a legtöbb menekültet kibocsátó országgá: a UNHCR adatai szerint a szíriai polgárháború kitörése óta csaknem 6,7 millió ember hagyta el otthonát és keresett menedéket a Szíriával szomszédos országok egyikében, főként Törökországban, Jordániában és Libanonban vagy az Európai Unió területén. A Szíriával határos országokban a regisztrált menekültek száma mintegy 5,6 millió főre tehető: ezen belül Törökország rendelkezik a legnagyobb létszámú szíriai menekültlakossággal, mintegy 3,6 millió fővel. Ezt követi Libanon (914 648 fő) és Jordánia (654 692 fő), valamint Irak (245 810 fő). Érdekes azonban felhívni a figyelmet Egyiptomra is, ami ugyan Szíriával nem határos, de az észak-afrikai országba a polgárháború kitörése óta jelentős számú szíriai menekült érkezett: a legfrissebb adatok szerint 2020 januárjában a számuk kb. 129 ezer főre volt tehető (UNCHR, 2020).

Az imént ismertetett adatokból egyértelműen kitűnik, hogy Törökország mind globálisan, mind a szíriai menekülteket befogadó, környező államokkal összevetve a legtöbb menekültnek „otthont adó” országnak tekinthető, ennek politikai, demográfiai, gazdasági, valamint szocioökonómiai hatásai pedig vitathatatlanok (Köşer Akçapar – Şimşek, 2018; Donelli, 2018). Mindezek alapján releváns és érdekes kérdés, hogy Törökország miként tudja kezelni a területén tartózkodó több millió menekült befogadását és ellátását; a menekültek számának radikális megemelkedése óta milyen intézkedéseket foganasított; milyen intézményi keretek állnak rendelkezésre a menekültek befogadására, valamint a fentiek fényében milyen átalakulási folyamatok jellemezték az ország menekültpolitikáját.

Ehelyütt célszerű tisztázni ugyanakkor, hogy jelen tanulmánynak nem célja sem a szíriai polgárháború eseményeinek részletes bemutatása, sem Törökország szíriai konfliktusban játszott szerepének, külpolitikai szerepvállalásainak elemzése. A tanulmány megírása, valamint az azt megelőző kutatás során sokkal inkább a konfliktus civil lakosságot érintő következményei és a humanitárius válság, ezen belül is a polgárháború eredményezte menekültválság törökországi vonatkozásai kerültek előtérbe. Ahogy azt az alábbiakban látni fogjuk, a Törökországban élő szíriai menekültlakosság nem rendelkezik hivatalos menekültstátusszal, esetükben mégis a „menekült” kifejezést használjuk.

2. Törökország menekültpolitikájának alakulása

Törökország az 1980-as évek végétől, tehát már a szíriai polgárháborút megelőzően is nagy hajlandóságot mutatott a közvetlen környezetében kialakuló válságövezetek (az iraki–iráni és afganisztáni háborúk, Öböl-háború, délszláv háború) menekültjeinek befogadására (Kirişci, 2003; İçduygu et al, 2013). Lényeges különbség ugyanakkor, hogy az 1980-as évektől a 2000-es évek végéig tartó időszak menekültjei az adott konfliktus lezárásával elhagyták Törökorszá-

got, és vagy visszatértek hazájukba vagy harmadik országokban³ telepedtek le, így a hosszabb távú megoldásokat célzó intézkedések és a menekültek integrációja nem kerültek napirendre (Kirişci, 2003; Memişoğlu, 2018a). Igaz azonban, hogy a szíriai polgárháború előtti néhány évtizedben a Törökországban nemzetközi védelmet igénylők száma messze elmaradt a szíriai konfliktus eredményezte számoktól: az 1990-es évek vége és a 2000-es évek eleje közötti időszakban évente mindössze 5-6 ezer menedékkérelem érkezett be az illetékes török hatóságokhoz; ez a szám 2011-ben indult emelkedésnek, amikor – jelezve már a szíriai konfliktus hatását – kb. 16 ezer menedékkérelmet regisztráltak (İçduygu et al, 2013 : 4).

2011 tavaszán, a háború kezdeti szakaszában, valamint azzal egyidőben az első szíriai menekültek érkezésekor Törökország meghirdette az ún. „nyitott kapuk politikáját” (open-door policy), amely lehetővé tette a Szíriából érkező, harcok elől menekülő civileknek, valamint a szíriai ellenzékben harcolóknak, hogy komolyabb korlátozásoktól mentesülve átlépjék a török–szír határt és menedéket találjanak Törökországban (Memişoğlu, 2018b; Bélanger – Saracoglu, 2019). Ebben az időszakban a török kormány a szíriai menekültekre „vendégként” hivatkozott, hangsúlyozva továbbá, hogy a határok lezárása, valamint a menedéket keresők belépésének megtagadása nem volna humánus. Ezen felül rendre kiemelte a szíriai lakossággal való kulturális kapcsolatokat, hasonlóságokat (Tsarouhas, 2019: 30). E gyakorlat mögött a török kormány azon feltételezése húzódott meg, miszerint Bassár el-Aszad rezsimje hamarosan megbukik, ami a polgárháború lezárását eredményezheti, a fegyveres konfliktus befejeztével pedig az országban tartózkodó menekültek visszatérhetnek hazájukba (Egeresi, 2017). Többek között ezzel a számítással magyarázható az is, hogy a török kormány a menekültek megjelenésekor csupán kezdetleges táborokat állított fel az ország délkeleti határvidékén, továbbá az is, hogy az érkező menekültek ellátásában eleinte nem tartott igényt a nemzetközi közösség segítségére (Bélanger – Saracoglu, 2019).

Tekintettel arra, hogy Törökország kezdetben átmeneti problémaként kezelte a fokozatosan beáramló szíriai menekültek jelenlétéből fakadó kihívásokat, az azokra adott válaszok is ad-hoc intézkedések, valamint a menekültlakosság számára nyújtott humanitárius ellátási gyakorlatok voltak (Memişoğlu, 2018b; Senyücel-Gündoğar – Dark, 2019). A polgárháború gyors befejezésére vonatkozó kezdeti várakozásoknak és azzal egyidőben a menekültek hazatéréséről alkotott elképzeléseknek azonban a polgárháború eszkalálódása, annak a civil lakosságot (is) jelentős mértékben sújtó eseményei vetettek véget (Bélanger – Saracoglu, 2019). A szíriai konfliktus elmérgesedése, az Iszlám Állam térnyerése és a civil lakosságot érintő kegyetlenkedései, a Szíriában folyó harcok áttevődése az ország északi, Törökországgal határos régióira a szíriai menekültek egyre nagyobb fokú beáramlását eredményezték (Kirişci, 2016;

3 Elsősorban nyugat-európai országok, USA és Kanada.

Egeresi, 2017). A háborúelölmenedéket keresők számának hirtelen és drasztikus megnövekedése a török kormányt a körülményekhez való igazodásra, a menekültek befogadására és státuszára vonatkozó jogi-intézményi keretek átgondolására, továbbá menekültpolitikája egészének újradefiniálására ösztökélte (Kirişci, 2014; Pénzváltó, 2015).

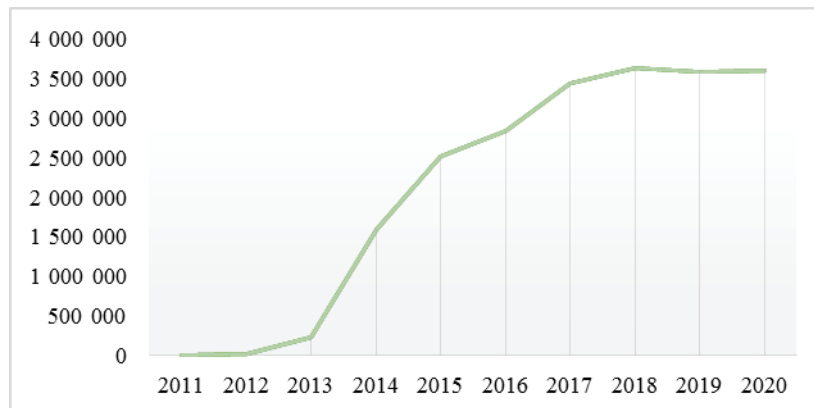
2.1. Jogi és intézményi keretek

A menekültek számának fokozatos emelkedésével (1. ábra) a Törökország által „vendégként” hivatkozott szíriai menekültek státuszának jogi rendezése egyre indokoltabbá és égetőbb kérdéssé vált. A jogi státusz rendezését tekintve a kihívást az 1951. évi, genfi menekültügyi egyezményben és az azt kiegészítő 1967. évi jegyzőkönyvben foglaltak jelentették: az egyezmény eredetileg az Európa területén zajló/zajlott háborúk és fegyveres konfliktusok menekültjei státuszának rendezésére jött létre (UN, 1951, 1967). Noha Törökország elfogadta a konvenciót a kiegészítő jegyzőkönyvvel együtt, fontos megjegyezni, hogy azon kevés országok közé tartozik,⁴ amelyek az egyezményben foglalt földrajzi korlátozásokat nem oldották fel (UN, 1951; Kirişci, 2012). E kikötés értelmében Törökországban csak az Európa Tanács tagállamaiból érkezők jogosultak hivatalos menekültstátusz megszerzésére (Paçaçı Elitok, 2018). Ez a földrajzi korlátozás pedig értelemszerűen kizárja a hivatalos menekültstátusz odaítélését a Szíriából és más közel-keleti vagy afrikai országból Törökországba menekülő, vagy hontalanok számára. Érdeemes ugyanakkor megemlítenünk ehelyütt, hogy a török kormány az 1990-es évek elején Irakból érkező menekülthullám hatására elfogadta a menedékkérők befogadásának szabályozásáról szóló 1994. évi törvényt.⁵ Ez a szabályozás tekinthető az első olyan jogi dokumentumnak, amely a genfi konvenció hiányosságait kívánta kiküszöbölni, és kísérletet tett egy nagyobb mértékű – Európán kívülről érkező – menekülthullám kezelésére (İçduygu, 2015: 4–5). A törvény a menekültek ellátását humanitárius aspektusból közelíti meg abban az értelemben, hogy az országba érkező menekültek elszállásolására ideiglenes, határmenti menekülttáborok felállítását és orvosi ellátás biztosítását írja elő (Reg. No. 1994/6169). Az imént bemutatott jogi szabályozás azonban nem bizonyult elégségesnek a szíriai menekültek esetében, hiszen a törvény – nem melleleg jogosan – az ellátandó menekültek rövid időn belüli hazatérésével számolt. A szíriai menekültek jogi státuszának rendezése előtt azonban a török kormány fokozatosan megteremtette az ideiglenes védelmi rezsim feltételeit: a nyitott kapuk politikája mellett alkalmazta a visszaküldés tilalmának elvét, valamint a nemzetközi emberi jogokkal összhangban történő humanitárius segítségnyújtást (Memişoğlu, 2018a: 11).

⁴ A földrajzi korlátozást fel nem oldó országok közé tartozik még Monaco, Kongó és Madagaszkár.

⁵ 1994/6169.

1. ábra: A szíriai menekültek számának alakulása Törökországban 2011 és 2020 között

Adatok forrása: Directorate General of Migration Management, Republic of Turkey, 2020

Az ideiglenes védelmi státusz jogi alapjait a külföldiekről és a nemzetközi védelemről szóló, 2013-ban elfogadott 6458. sz. törvény⁶ teremtette meg, amelynek 91. cikke alapján „ideiglenes védelmi státusz biztosítható minden olyan külföldi polgárnak, akik otthonaik, származási országuk elhagyására kényszerültek; oda visszatérni nem tudnak; és akik Törökország határait tömegesen lépték át vagy kívánják átlépni azonnali nemzetközi védelem igénylése céljából” (Law No. 2013/6458). Ez a törvénycikk volt tehát az első, amely rendezte a Törökország területén tartózkodó szíriaiak jogi státuszát, azonban – tekintve, hogy ideiglenes védelemről van szó – az időkeret érdemi tisztázása nem került bele a törvény szövegébe (İçduygu, 2015: 6; Egeresi, 2017: 10). Míg a 2013-ban elfogadott törvény és vonatkozó cikke csupán magát az ideiglenes védelmi státuszt és annak feltételeit kívánta rendezni, addig a 2014-ben elfogadott ideiglenes védelemről szóló szabályozás⁷ az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező személyek jogait és kötelességeit foglalta írásba. E szerint a szíriai menekültlakosság jogosult a munkaerőpiacra való bekapcsolódásra; oktatásban való részvételre; egészségügyi és egyéb szociális ellátásra, valamint anyanyelvi tolmács igénylésére (Ineli-Ciger, 2018: 559). A munkába állásra való jogosultság – az EU-val folytatott tárgyalások során és annak hatására – kiegészült a 2016. januári, az ideiglenes védelemben részesülők munkavállalási engedélyeiről szóló rendelettel⁸ (İçduygu – Diker, 2017), amely lehetővé tette a szíriai menekülteknek, hogy hat hónapnál hosszabb időre vállaljanak munkát Törökországban (İçduygu – Şimşek, 2016; Ineli-Ciger, 2018: 561).

A menekültek számának növekedésével a török kormány a vonatkozó intézményrendszert és szervezeteket is a változó körülményeknek megfelelően alakította. Az intézményi keretekben történt egyik legfontosabb változásnak tekinthető, hogy a 2013-ban elfogadott törvény

6 Law on Foreigners and International Protection

7 6883., Temporary Protection Regulation

8 Regulation Concerning Work Permits of Temporary Protection Beneficiaries

létrehozta a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozó Migrációkezelési Főigazgatóságot (Directorate General of Migration Management – DGMM). Az intézmény feladatkörébe tartozik a migrációval kapcsolatos valamennyi kormányzati döntés végrehajtása, ideértve az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező, a hontalan személyeket és az embercsempészet áldozatait érintő politikai döntéseket (Law No. 2013/6458). Fontos szerepet kapott a menekültellátásban a Katasztrófa és Vészhelyzetkezelési Ügynökség (török rövidítése, és a továbbiakban: AFAD)⁹, amely kijelölt vezető szervezetként a menekültválság humanitárius vonatkozásainak koordinációját látja el. 2018-ig legfontosabb feladatai közé tartozott a menekülttáborok fenntartása és üzemeltetése, ezt a feladatot azonban 2018 után a török kormány a DGMM hatáskörébe utalta (Memişoğlu, 2018a). Fontos itt megjegyezni, hogy – más, nagyobb számú menekültet befogadó államokkal ellentétben – a menekülttáborok fenntartását és igazgatását már kezdetől fogva nem a UNHCR végzi, hanem a török kormány által kijelölt szervezet(ek); a befogadóközpontok megvalósítása és felépítése azonban a UNHCR menekülttáborokra vonatkozó irányelvei alapján történt (McClelland, 2014). Meg kell említenünk továbbá a török Vörös Félholdat (Turkish Red Crescent), amely jelentős mértékben kiveszi a részét a menekültek humanitárius ellátásából és segélyezéséből, szorosan együttműködve az EU és az ENSZ kapcsolódó szervezeteivel, legfőképpen a World Food Programme-mel (Yinanç, 2018).

A fentiekből látható, hogy a Turkish Red Crescent és az AFAD feladatköreinek megnövelése mellett egy kizárólag a migrációval és a menekültkérdéssel foglalkozó intézmény létrehozása is jelezte a török kormány szándékát a menekültkérdés hosszú távú kezelésére.

2.2. A menekülttáborok igazgatása

A török hatóságok a Törökországba érkező menekülteket kezdetben az AFAD által az ország délkeleti határszakasza mentén kialakított és fenntartott táborokban¹⁰ szállásolták el, azonban ezek befogadóképessége nem tudott lépést tartani a menekültek számának folyamatos növekedésével, ami azt eredményezte, hogy menekültlakosság elhagyta a táborokat és a táborokkal rendelkező tartományokat (İçduygu – Diker, 2017; Adalı – Türkyılmaz, 2019; Tsarouhas, 2019). Ennek következtében a táborokban élő menekültek aránya jelentősen csökkent az évek során: míg 2015-ben 12% volt (World Bank, 2015), addig 2019-ben a DGMM adatai szerint ugyanez az arány nem érte el a 3%-ot¹¹ (DGMM, 2020). A menekülttáborokban elszállásoltak

9 A 2009-ben alapított szervezet a menekültválság előtt elsősorban a természeti vagy ipari katasztrófák utáni újjáépítésben, valamint azok humanitárius vonatkozásaiban játszott szignifikáns szerepet. Ezeket a feladatokat a menekültválság humanitárius koordinációja mellett a szervezet továbbra is ellátja, valamint külföldön is végez jelentős humanitárius tevékenységet (AFAD, 2012).

10 Összhangban a Törökországban élő szíriai menekültek hivatalos státuszával, az országban a menekültek számára felállított táborok elnevezése: temporary accomodation centers/temporary shelter centers (DGMM, 2020; Erdoğan – Çorabatır, 2019).

11 Kb. 63 900 fő

arányának csökkenésével kapcsolatban érdemes hozzátennünk, hogy a török állam a menekülteket fogadó táborok számát 2017-től fokozatosan redukálta. Kezdetben a török hatóságok számos táborot a nem megfelelő körülményekkel indokolva számoltak fel, az ott élő menekülteket – a UNHCR-rel együttműködve – áthelyezték más, jobb körülményeket biztosító táborokba, vagy pénzügyi támogatást nyújtva lehetővé tették a táborokon kívüli, urbánus vagy rurális területeken történő letelepedést. Később azonban már – a menekültek folyamatos beáramlásának okán s a táborok túlszűfoltóságát csökkentendő – csak az utóbbi intézkedés vált igazán bevett gyakorlattá (Erdoğan – Çorabatır, 2019). 2014-ben tíz délkelet-törökországi tartományban összesen 22¹² ideiglenes befogadóközpont működött (Kirişçi, 2014; Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015: 14), amelyek száma 2017-ig nem változott (UNHCR, 2015; UNHCR-Turkey 2016, 2017). A táborok – különösen a nem megfelelő felszereltségű, sátrakból állók – felszámolása és az ott élő menekültlakosság áthelyezése az újonnan épült vagy már meglévő befogadó központokba 2017 után indult meg rohamosan. 2018-ban már csak nyolc határmenti tartományban összesen tizennégy tábor működött,¹³ a sátoztáborok száma tizennégyről háromra redukálódott (UNHCR-Turkey, 2018). A következő évtől folytatódott a táborok számának további csökkentése: 2019 végén – ezek az adatok a jelenlegi viszonyokat is tükrözik – már csupán öt dél-keleti tartományban, Hatay, Adana, Osmaniye, Kilis és Kahramanmaraş tartományokban állt rendelkezésre mindössze hét, konténerekből felépített befogadó központ (UNHCR-Turkey, 2019b; DGMM, 2020). A törökországi menekülttáborok felszereltsége, a körülmények megfelelőek: többek között egészségügyi központok, anyanyelvű (arab) oktatási intézmények és pszichológiai tanácsadás állnak az itt élő menekültek rendelkezésére.

3. Törökország–EU megállapodás

Törökország menekültpolitikájának vizsgálatakor és az azt jellemző változások tárgyalásakor ki kell térnünk az Ankara és az Európai Unió között létrejött menekültügyi megállapodásra is, hiszen az jelentős szerepet játszott Törökország menekültpolitikájának alakításában. 2015 őszén, amikor a szíriai menekültválság az Európai Uniót is elérte, az EU – a menekültáradatot és az annak következményeként létrejövő belpolitikai válságot megfékezendő – együttműködést kezdeményezett a menekültválság frontvonalában elhelyezkedő Törökországgal.

Az Uniót érintő menekültválság kezelésében fordulópontot jelentett az EU és Törökország közötti, 2015. november 29-i tárgyalás. Az ott elfogadott közös cselekvési terv (Joint Action Plan – JAP) alapján mindkét fél hajlandó volt „áldozatokat hozni” a menekültválság kezelése

12 Ennek jelentős része, összesen tizenhét központ volt sátoztábor (Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015; UNHCR Turkey, 2016)

13 Az Adiyaman és Mardin tartományban található egy-egy sátoztábor – mindkettő az egyetlen volt a tartományban – felszámolták, így e tartományok nem rendelkeztek többé menekültek elszállásolására alkalmas létesítménnyel (UNHCR, 2018).

érdekében. Az EU vállalta a pénzügyi támogatás biztosítását Törökország számára, a vízumliberalizáció és a török EU-csatlakozás felgyorsítását; Törökország pedig többek között vállalta a területén élő – és a területére érkező – szíriai menekültek integrációjának felgyorsítását (Kale et al, 2018).

A megállapodásról folyó tárgyalások alkalmával a török elnök, Recep Tayyip Erdoğan hangsúlyozta, hogy Törökország a szíriai polgárháború és a menekültválság kezdete óta¹⁴ csaknem 8 millió dollárt fordított a szíriai és iraki menekültek ellátására. Erdoğan a tárgyalássorozatok alkalmával kiemelte továbbá, hogy a menekültválság elsődleges kiváltó oka a Szíriában zajló polgárháború, valamint a terrorizmus és a terrorfenyegetettség. Ezek miatt a helyzet rendezéséhez az Európai Uniónak elsősorban nem a Szíriával szomszédos, menekülteket befogadó államoknak (jelen esetben Törökországnak) juttatott anyagi támogatásra kellene a hangsúlyt fektetnie, sokkal inkább a szíriai konfliktus mielőbbi lezárásához szükséges fokozott szerepvállalására kell koncentrálnia. A török államfő ugyanakkor biztosította az Európai Unió vezetőit arról, hogy hajlandó részt venni az EU és annak tagállamai számára egyre nagyobb terhet, kihívást jelentő menekültáradat megfékezésében (Kanter – Arango, 2015).

A felek a menekültügyről szóló megállapodást végül 2016. március 18-án kötötték meg, a JAP folytatásaként és véglegesítéseként (Európai Tanács, 2016). A megállapodás elsődleges célja az EU területét célzó illegális migráció és az embercsempészet visszaszorítása, valamint az Unió határainak tehermentesítése volt. A nyilatkozat kilenc pontban tartalmazta az EU és Törökország vállalásait: 1. 2016. március 20. után a görög területre érkező bevándorlókat a nemzetközi előírásoknak megfelelően visszaküldik Törökországba; 2. minden visszaküldött szír menekültért egy másik szír polgárnak biztosítanak menedéket az EU területén; 3. Törökország visszafogja az EU területére irányuló illegális migrációt, megakadályozza az új tengeri és szárazföldi migrációs útvonalak létrejöttét; 4. a bevándorlás radikális csökkenésével az EU tagállamai az új önkéntes alapú, humanitárius befogadási rendszerüket; 5. amennyiben Törökország minden, EU által szabott feltételnek eleget tesz, 2016 júniusáig életbe lép a török állampolgárokkal szembeni vízummentesség; 6. az ígért 3+3 milliárd euró folyósításának felgyorsítása; 7. a vámunió korszerűsítése; 8. Törökország további csatlakozási fejezeteinek megnyitása; 9. EU–török együttműködés a Szírián belüli humanitárius helyzet javításának érdekében (Európai Tanács, 2016).

Noha a megállapodás meghozta a – főleg az Európai Unió által – kívánt eredményt, ami azt jelenti, hogy a balkáni útvonal felől érkező illegális migráció a 2015 nyári-őszi időszak szint-

¹⁴ Ez alatt a 2011 óta tartó, Törökországot érintő menekültválság értendő.

jéhez képest 90%-kal visszaesett¹⁵ (European Commission, 2019), az egyezség néhány gyenge pontjára mégis érdemes felhívni a figyelmet. Az EU és Törökország közötti első feszültségforrást az jelentette a megállapodást követő hónapokban, hogy a török államfő szerint az EU által vállalt anyagi támogatás folyósítása késett, emiatt Erdoğan kilátásba helyezte az egyezség felbontását, valamint az addig visszafogadott menekültek átengedését Európába (Kale et al, 2018: 16–17). Ezenfelül nem tekinthető a megállapodás erősségének az sem, hogy az abban foglaltak alapján Törökország visszafogta ugyan a Görögországba irányuló menekültáradatot, ám jelentős kihívást és hosszadalmas procedúrát jelentett a görög határt illegálisan átlépők visszatoloncolása török területre. Problematikus volt továbbá, hogy Törökország – az ígért uniós pénzügyi hozzájárulás megérkezését követően – kevesellte az Unió által folyósított 6 milliárd eurót, és további pénzügyi támogatásokra jelentett be igényt (Kacziba, 2018: 38–39). Erdoğan azzal indokolta az újabb anyagi támogatások iránti követeléseit, hogy az EU által biztosított 3+3 milliárd eurós hozzájárulás korántsem fedezi azt az összeget, amit addig a török kormány elkülönített és elköltött a menekültek ellátására, valamint a menekültválság kezelésére (Dost, 2018; Rankin, 2020). Bár a 6 milliárd euró uniós pénzügyi támogatás nem csekély mértékű, viszonyításképpen érdemes hozzátennünk, hogy Ankara szerint 2011 és 2016 között a török kormány, valamint a török önkormányzatok és civil szervezetek menekültekre fordított költségei meghaladták a 25 milliárd dollárt (Egeresi, 2017: 22), 2020-ra pedig ugyanez az összeg túllépte a 30 milliárd dollárt (Rankin, 2020).

Habár a megállapodásban szereplő pénzügyi támogatások folyósítása megvalósult, célszerű megemlíteni, hogy a török vezetés rendre sérelmezte az EU többi, Törökországra vonatkozó vállalásainak elmaradását. Hiszen sem a török állampolgárok vízummentességének ügyében, sem a vámunió korszerűsítésében, sem pedig az ország uniós csatlakozásának kérdésében nem történt érdemi előrelépés (Dost, 2018). Hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy a vízumkényszer eltörléséhez az Unió által szabott 72 feltételből Törökország 66-ot teljesített¹⁶ (Gürbüz, 2019); továbbá, hogy a 2016. júliusi törökországi puccskísérlet és annak következményei negatívan befolyásolták és jelentősen késleltették a megállapodásban foglalt, a menekültválság kérdésén kívüli pontok megvalósulását.

3.1. Jelenlegi fejlemények

Törökország menekültpolitikájának tárgyalásakor, valamint a menekültügyi megállapodás bemutatásakor érdemes néhány gondolatot szentelnünk az aktuális (február végi, március ele-

15 Ez a 2019. szeptemberi adatokat jelzi (European Commission, 2019).

16 A nem teljesített feltételek közé tartozik a terrorizmus és a korrupció elleni hatékonyabb fellépés; az Europol-lal aláírandó együttműködési egyezmény; jogi kooperáció az EU-tagállamokkal (pl. bűnelkövetők kiadatásában); személyes adatok védelme, valamint a harmadik országok polgárainak visszafogadásáról szóló egyezmény hatályba léptetése (Gürbüz, 2019).

ji) eseményeknek is. Az EU és Törökország közötti érdekellentétekkel terhelt, törékeny megálapodás akkor bomlott fel,¹⁷ amikor a török kormányfő bejelentette 2020. február 29-én, hogy megnyitja Törökország európai határait és átengedi az addig visszatartott menekülteket az Európai Unió területére (BBC, 2020). A török határok megnyitásáról szóló döntés főként afgán menekültek feltorlódását eredményezte a török–görög határon, szignifikáns nyomást helyezve ezzel a görög határvédelemre, valamint a török határhoz közeli kisméretű, alacsony népességű görög szigetekre (1. térképvázlat) (Egeresi – Kacziba, 2020).

1. térképvázlat: Főbb migrációs útvonalak Törökország és Görögország között

Forrás: Deutsche Welle, 2020

A görög hatóságok és az IOM szerint az Erdoğan bejelentését követő napokban 13 000 menekült gyűlt össze a hivatalos határátelőknel (IOM, 2020). A török döntés eredményeképpen kialakult menekültválság éles politikai vitákat és diplomáciai konfliktust eredményezett az EU és Törökország között, illetve tovább mélyítette a két fél közötti nézeteltéréseket (Al Jazeera, 2020a). Törökország a lépésért az Uniót és annak be nem tartott ígéreteit okolta; hiányolta az egységes nemzetközi fellépést a menekültválság kezelésében (Uras, 2020), valamint az EU egyértelmű támogatását kormánya Észak-Szíriában zajló műveleteiben (Cupolo, 2020; Daily Sabah, 2020). Eközben az EU a görög határvédelem megerősítésére és az újonnan kialakult menekültválság kezelésére 800 millió euró azonnali segítyt különített el Görögország számá-

¹⁷ A közvetlen előzményekről lásd Egeresi – Kacziba, 2020.

ra (Al Jazeera, 2020b), valamint a határőrség megerősítéséről biztosította délkeleti tagállamát (Deutsche Welle, 2020). Ezzel egyidejűleg a nemzetközi szervezetek is (elsősorban a UNHCR) felszólaltak, hangsúlyozva, hogy ismét a civil lakosság kerül veszélybe amiatt, hogy az érintett országok (jelen esetben Törökország, az EU és tagállamai) képtelenek a kooperációra (Siegfried, 2020). Bár a március eleji eseményeket némi megegyezésre hajlandóságot mutató tárgyalások követték, fontos megemlíteni, hogy a helyzet megoldásában azóta sem történt jelentős változás; annak rendezését pedig tovább nehezíti többek között a jelenlegi járványhelyzet.

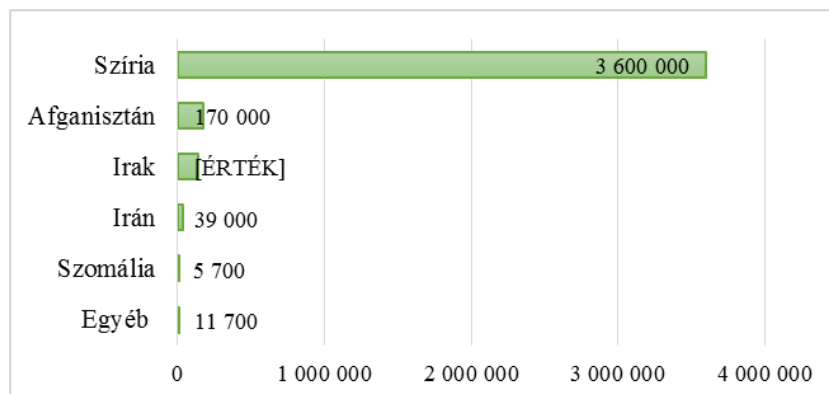
4. Menekültek Törökországban – demográfiai jellemzők, földrajzi, származási országonkénti megoszlás

4.1. Származási országonkénti megoszlás

Habár a tanulmány elsődleges célja a szíriai menekültek helyzetének, valamint az érkezésükre adott török válaszok és intézkedések bemutatása, célszerű néhány gondolatban összefoglalni a Törökországban tartózkodó menekültek származási országaira vonatkozó adatokat. Hiszen annak ellenére, hogy a „nyitott kapuk politikája” elsősorban a Szíriából érkező menekültek befogadására vonatkozott, az intézkedés lehetővé tette az egyéb országokból érkezők számára (különösen Afganisztán és Irak polgárainak) az akadálymentes át-, illetve bejutást Törökországba (Erdoğan – Çorabatır, 2019). Ezt a folyamatot jól érzékelteti, hogy míg 2012-ben 30.000 nemzetközi védelemre irányuló igénylés érkezett a török hatóságokhoz a Szírián kívüli országok állampolgáraitól, 2017-ben ez a szám csaknem megnégyszereződött (Memişoğlu, 2018a: 19).

Amint arról a bevezetésben már szó esett, a UNHCR törökországi kirendeltségének (UNHCR Turkey) adatai alapján a Törökországban élő menekültek létszáma a 2019. év végi adatok szerint megközelíti a négy milliárd főt. Ennek 90%-a, tehát csaknem 3,6 millió fő szíriai állampolgár. Amint azt az alábbi ábra (2. ábra) is mutatja, a Szírián kívüli, környező országokból és konfliktusövezetekből (pl. Iránból, Irakból vagy Afganisztánból) is jelentős számú menekültlakosság érkezik Törökországba (UNHCR Turkey, 2019a). Fontos azonban megjegyezni, hogy a szíriai, valamint a Szírián kívülről érkező menekültek szándékai között némi eltérés mutatkozik: míg a szíriai menekültek nagy része nem kívánja elhagyni Törökországot, addig például a Pakisztánból, Afganisztánból érkezők egyértelműen „tranzit országgént” tekintenek az őket befogadó Törökországra, végső úticéljuk elsősorban valamely nyugat-európai uniós tagállam (Erdoğan – Çorabatır, 2019).

2. ábra: Törökország menekültlakosságának származási országok szerinti megoszlása

Forrás: UNHCR Turkey, 2019a

4.2. Tartományonkénti megoszlás

A menekülttáborok számának csökkentése, valamint korlátozott befogadóképessége miatt jelenleg a szíriai menekültközösség több mint 97%-a¹⁸ törökországi településeken él városi menekültként (urban refugees), együtt a török lakosággal. Noha Törökország mind a 81 tartományában élnek szíriai menekültközösségek, a menekültek száma meglehetősen egyenlőtlenül oszlik el: a szír menekültlakosság több mint fele (58%-a) a délkeleti határon fekvő tartományokban él (Erdoğan – Çorabatır, 2019). A regisztrált szíriai menekültek tartományonkénti eloszlását a UNHCR Turkey által készített térkép (2. térképvázlat) ábrázolja. Jól látható, hogy mely tartományok rendelkeznek jelentős, és melyek csekélyebb létszámú menekültlakossággal: míg Isztambul, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa tartományok 300.000-nél is több, a háború elől menekülő szíriai polgárt regisztráltak, addig az ország északi, északkeleti tartományai-ban a menekültek létszáma nem éri el a 2500 főt (UNHCR Turkey, 2019b). Ez a különbség természetesen magyarázható Isztambul központi elhelyezkedésével és kiterjedt gazdasági infrastruktúrájával (Tsarouhas, 2019: 30); a délkeleti tartományok földrajzi közelségével Szíriához, valamint azzal, hogy a Törökországban menedéket kereső szíriaiak a háború előtt is rendelkeztek családi és üzleti kapcsolatokkal a határmenti tartományok nagyvárosaiban (Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015; Memişoğlu, 2018a: 12).

Hozzá kell tenni azonban, hogy az imént ismertetett arányokat és adatokat némileg árnyalja az a tény, hogy a határmenti tartományokban nyilvántartásba vett menekültek egy része elhagyta a tartományt, amelyben regisztrálták, és Törökország nyugati nagyvárosaiban¹⁹ telepedett le (Erdoğan – Çorabatır, 2019).

¹⁸ Kb. 3 521 000 fő

¹⁹ Elsősorban Isztambulban és Izmirben.

3. térképvázlat: Az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező szíriaiak létszámának tartományonkénti megoszlása (2019)

Forrás: UNHCR Turkey (2019b): Provincial Breakdown of Syrian Refugees in Turkey

4.3. Demográfiai jellemzők

A török hatóságok adatai szerint a szíriai menekültek 45%-a, csaknem fele tizennyolc év alatti, míg 38%-a tizennégy év alatti, kb. 80%-a pedig 45 évesnél fiatalabb (DGMM, 2020). A 15–18 év közötti korosztály nagyjából 250 ezer embert tesz ki. Noha ez a korosztály nem számít még nagykorúnak, külön feltüntetésüket indokolja, hogy Törökországban a tankötelezettség felső korhatára tizennégy év, így a szóban forgó korosztály részvételét a török kormány által biztosított oktatásban nem tekinthetjük kötelezőnek (Hürriyet Daily News, 2019a). Szintén jelentős a négyéves, vagy annál fiatalabb gyermekek aránya: több mint 490 ezer, tehát a szíriai menekültlakosság kb. 13%-a még nem töltötte be az ötödik életévét (DGMM, 2020).²⁰

A nemek arányát tekintve elmondható, hogy az 55 évesnél fiatalabb menekültek körében a férfiak vannak jelentősebb többségben, ami különösen igaz a fiatal felnőtt korosztályra.

A korosztályonkénti megoszlásban egyértelmű tehát, hogy a szíriai menekültek esetében egy rendkívül fiatal lakosságról beszélhetünk, amely – mint azt az alábbiakban tárgyalni fogjuk – számottevő kihívást jelent mind az oktatásban és egyéb szociális ellátásban, mind pedig a munkaerőpiacon.

²⁰ A kisgyermek- és csecsemőkorú menekültlakossággal kapcsolatos problémák és kihívások a következő fejezet témái.

5. Szociális és humanitárius kihívások

A táborokon kívül élő szíriai menekültlakosság körében olyan szociális kihívások kerültek felszínre, amelyek elsősorban a városokban/falvakban élő szíriaiak által a törökországi lakás- és munkaerőpiacra, illetve az oktatási rendszerre rótt terhekből, a kulturális és nyelvi különbségekből, valamint a török és a szíriai lakosság közötti feszültségekből adódnak (Kirişci, 2014; Stock et al, 2016). Ez nyilvánvalóan következik abból, hogy a befogadóközpontokon kívül élő menekültek nem részesülnek a menekülttáborok kedvező körülményeiből és felszereltségéből.

A bekapcsolódás a munkaerőpiacra – a vonatkozó szabályozás ellenére – korántsem annyira egyszerű: a munkába álláshoz szükséges engedélyek csak abban a tartományban adhatók ki, amelyben az ideiglenes védelem alatt álló személyt Törökországba érkezésekor regisztrálták; továbbá egy adott munkahelyen a szíriaiak nem haladhatják meg az ott foglalkoztatottak 10%-át (Stock et al, 2016: 14; Ineli-Ciger, 2018: 561). A WFP és a Turkish Red Crescent a szíriai menekültek helyzetéről készített tavalyi jelentése szerint 2019. február végéig összesen 38 289 munkavállalási engedélyt adtak ki az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező szíriai polgároknak, további 30 ezret pedig állandó letelepedési engedéllyel rendelkező szíriaiaknak (Turkish Red Crescent – WFP, 2019: 6). Ebből látszik, hogy számos szíriai menekült az informális szektorban dolgozik munkaszerződés nélkül. A formális munkaerőpiacon való részvétel legnagyobb hátráltatói közé tartoznak – a fent említett kvótán kívül – a nyelvi akadályok, a képzettségbeli különbségek, a magas munkanélküliségi ráta a török lakosság körében, valamint az, hogy számos munkaadónak nem elég „csábítók” a szíriai munkavállalók után fizetendő adók és járulékok (uo.). A nemzetközi segítség szervezetek és a török kormány anyagi ráfordításai ellenére a formális munkaerőpiacról való kiszorulás, a megélhetési költségek emelkedése és a szíriai válság elhúzódása a mélyszegénység veszélyét hordozzák magukban. A Regional Refugee and Reliance Plan (3RP) beszámolója szerint az urbánus szíriai háztartások 64%-a él a szegénységi küszöb alatt, 18%-uk pedig mélyszegénységben (Karlstrom et al, 2018: 4).

A munkanélküliség és a munkaerőpiac nehézségein túl a szociális kihívások sarkalatos pontja az oktatás. A befogadóközpontokban működő ún. ideiglenes oktatási központok (Temporary Education Centers) csupán 13 ezer szíriai iskoláskorúnak biztosítanak oktatást (Karasapan – Shah, 2018). Ahogy azt a fentiekben már tárgyaltuk, a menekültek jelentős része kiskorú, így a táborokon kívül élő menekültcsaládok gyermekei számára a török közoktatásban való részvétel biztosított. Ennek ellenére az iskoláskorú menekültek csupán 61%-a részesül közoktatásban. Az oktatásból való kimaradásukért többek között a nyelvi nehézségek, a család bevételeihez hozzájáruló gyermekmunka, az oktatási intézmények nehéz megközelíthe-

tósége,²¹ valamint a mélyszegénységben élő családok számára az oktatás megterhelő költségei okolhatók (Khawaja, 2016; Carlier, 2018: 7–8).

Az oktatás és a foglalkoztatás vonatkozásában célszerű néhány gondolat erejéig kitérni a gyermekmunka problémájára, amely az iskoláskorú gyermekeket érintő szociális kihívásnak tekinthető a menekültek körében. Annak ellenére, hogy Törökországba a gyermekmunkát nem a szíriai menekültválság hozta el – tehát nem újkeletű problémáról van szó –, a kis- és fiatalkorú menekültek a mélyszegénység és az oktatásból való kimaradás okán gyakran lépnek be a munkaerőpiacra, elsősorban informális munkavégzés keretében (Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015). Az imént ismertetett kihívásokon felül meg kell említenünk az állampolgárság, valamint a hontalanság kérdését. Recep Tayyip Erdoğan 2017. január 7-én bejelentette, hogy néhány szíriai (és iraki származású) menekült megkaphatja a török állampolgárságot, amennyiben az átvilágítási folyamatok során megfelelnek (Al Jazeera, 2017). Az állampolgárság megadását továbbá olyan feltételekhez kötötte a török kormány, mint a felsőfokú végzettség, büntetlen előélet és megfelelő nyelvtudás (Köşer Akçapar – Şimşek, 2018). E kikötések alapján 2018-ban a török állampolgárságot szerzett szíriai menekültek száma 52 ezerre volt tehető (Dost, 2018). Jelentős probléma az állampolgárság vonatkozásában a hontalanság, hiszen az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező szíriai szülők Törökországban született gyermekei nem jogosultak sem a török, sem a szíriai állampolgárságra (Köşer Akçapar – Şimşek, 2018). A számokat tekintve 2011 és 2018 között 311 ezer hontalan szíriai gyermek született Törökországban (Middle East Monitor, 2018), 2019 júniusáig pedig a polgárháború kitörése óta a hontalan újszülöttek száma összesen 415 ezerre emelkedett (Hürriyet Daily News, 2019).

Ami a török lakosság hozzáállását illeti, a kezdeti vendégszeretet a szíriai menekültek iránt alábbhagyni látszik: míg 2016-ban a megkérdezett török lakosság 72%-ának nem volt különösebb problémája a szíriai menekültek jelenlétével, addig 2018-ban a megkérdezettek 80%-a a szíriai menekültek mielőbbi hazatérését remélte. Ez a jelentős attitűdbéli váltás elsősorban a 2018-as török gazdasági visszaeséssel, a szíriai menekültprobléma állandósulásával és annak a török lako

6. Összegzés

A tanulmány megkísérelte bemutatni, hogy a korunk egyik legsúlyosabb humanitárius válságát eredményező szíriai konfliktus és az annak következtében kialakult menekülthullámok kezdete óta Törökország menekültpolitikáját milyen változások jellemezték. A Törökország közvetlen környezetében kialakult konfliktusgócok és a térség destabilizálódásának hatására

21 Különösen érvényes ez a rurális területeken élő családokra, azonban ezt a nehézséget a török kormány a tömegközlekedés ingyenessé tételével kívánja kiküszöbölni (Carlier, 2018).

az ország – mint a régió egyik legstabilabb állama – tranzitországból a háború elől menekülők célországává, ezzel együtt pedig a világ legnagyobb számú menekültlakosságának otthont adó államává vált. Elmondható, hogy a kezdeti – külpolitikai számításoktól is befolyásolt – humanitárius megfontolásokat idővel a szíriai menekültek jelenlétét hosszabb távon is kezelni kívánó politikai lépések váltották fel. Ide sorolható a törvényi keretek átalakítása és a szíriaiak számára az ideiglenes védelmi státusz biztosítása, az oktatásban való részvétel lehetővé tétele, a munkaerőpiac megnyitása az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező szíriaiak számára, valamint a nem teljes mértékű elzárkózás a török állampolgárság megadásának lehetőségétől. Mindemellett az is látható, hogy a szíriai polgárháború eredményezte menekültprobléma új megvilágításba helyezte Törökország Európai Unióhoz fűződő viszonyát, valamint jelentős mértékben visszavetette Törökország már amúgy is elég régóta húzódó európai uniós csatlakozásának kérdését. Hozzá kell tennünk ugyanakkor, hogy minden negatívuma ellenére a menekültügyi megállapodás felgyorsította – vagy éppen elősegítette – a Törökországban élő szíriai menekültek integrációjának kérdésében tett török lépéseket, valamint megfékezte az EU területére tartó menekültek tömegét és az illegális migrációt. Továbbá, habár a 2020. február 29-i török határnyitás és a menekültek átengedése uniós területre elsősorban afgán származású menekülteket érintett, a döntés és annak következményei új fejezetet nyithatnak Törökország menekültpolitikájában.

Mindezekon felül a tanulmány rávilágított a Törökországban élő menekülteket és a török államot érintő szociális és humanitárius kihívásokra, melyek a szíriai menekültkérdést átmeneti problémából állandóvá téve váltak realitássá. Az integrációt célzó intézkedések ellenére közel négymillió menekült befogadása olyan szociális problémákat eredményezett a menekültek körében, mint a mélyszegénység vagy a mélyszegénységnek kitettség veszélye, az informális munkavállalás és az integráció nehézségei, a helyi török lakosság és a menekültlakosság közötti feszültségek, az oktatásban való részvétel és a gyermekmunka, valamint az újszülöttek esetében a hontalanság kérdése.

Annak ellenére, hogy a tanulmány a menekültválság hatására a jogi-intézményi keretekben lezajlott változásokra helyezte elsősorban a hangsúlyt, valamint a problémakör szociális és humanitárius vonatkozásaira, záró gondolatként meg kell említenünk, hogy Törökország számára mind a menekültkérdés, mind a szíriai konfliktus az ország területi integritását, biztonságát is érintő stratégiai jelentőséggel bír. Végezetül elmondhatjuk, hogy Törökország menekültpolitikájának alakulása egy olyan rendkívül átfogó és komplex kérdéskör, amelyet a szíriai polgárháború kitörése óta számos tényező befolyásolt. Ide tartoznak többek között Törökország külpolitikai számításai és szerepvállalásai, a menekültkérdés belügyi, belpolitikai vonatkozásai vagy a menekültek befogadásának humanitárius és szociális aspektusai.

Felhasznált irodalom

- Adalı, T. – Türkyılmaz, A. S. (2019): Demographic Data on Syrians in Turkey: What do we know? International Migration, IOM
- AFAD (2012): Strategic Plan 2013–2017, Republic of Turkey, Prime Ministry, Disaster and Emergency Management Presidency, Ankara. Forrás: https://en.afad.gov.tr/kurumlar/en.afad/2584/files/Afad_Strtjk_web_en_son.pdf, (2020. 04. 23.)
- Al Jazeera (2017): Erdogan offers citizenship to Syrian and Iraqi refugees, 7 Jan 2017. Forrás: <https://www.aljazeera.com/news/2017/01/erdogan-offers-citizenship-syrian-iraqi-refugees-170106195134961.html>, (2020. 04. 21.)
- Al Jazeera (2020a): EU–Turkey tensions rise as refugees gather at Greece border, 4 March 2020. Forrás: <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/eu-turkey-tensions-rise-refugees-gather-greek-border-200304214730160.html>, (2020. 04. 18.)
- Al Jazeera (2020b): EU throws support behind Greece in refugee conflict with Turkey, 3 March 2020. Forrás: <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/eu-throws-support-greece-refugee-conflict-turkey-200303163750374.html>, (2020. 04. 18.)
- BBC (2020): Turkey says millions of migrants may head to EU, 2 March 2020. Forrás: <https://www.bbc.com/news/world-europe-51707958>, (2020. 04. 18.)
- Bélangier, D. – Saracoglu, C. (2019): Syrian refugees and Turkey: Whose Crisis? In: Menjívar, C. – Ruiz, M. – Ness, I. (eds.): The Oxford Handbook of Migration Crises, Oxford University Press
- Carlier, W. (2018): The Widening Educational Gap for Syrian Refugee Children – Background Report, KidsRight Foundation, Amsterdam, forrás: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Background%20Report%202018%20-%20The%20Widening%20Educational%20Gap%20for%20Syrian%20Refugee%20Children_0.pdf, (2020. 04. 27.)
- Cupolo, D. (2020): Thousands stranded at Greek border as Ankara pressures EU over Idlib escalation, Al-Monitor, March 2, 2020. Forrás: <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/03/greece-border-crossing-syrian-refugees.html>, (2020. 04. 18.)
- Daily Sabah: Turkey not to close gates to Europe anymore, Erdogan says, Daily Sabah, Istanbul, 02 March 2020. Forrás: <https://www.dailysabah.com/politics/turkey-wont-close-gates-to-europe-anymore-erdogan-says/news>, (2020. 04. 18.)
- Deutsche Welle (2020): EU offers Greece migration support amid mounting refugee crisis, 03. 03. 2020. Forrás: <https://www.dw.com/en/eu-offers-greece-migration-support-amid-mounting-refugee-crisis/a-52623868>, (2020. 04. 18.)

- Directorate General of Migration Management, Ministry of Interior, Republic of Turkey (2020): Statistics on Temporary Protection, DGMM Online, forrás: <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>, (2020. 02. 18.)
- Donelli, F. (2018): Syrian Refugees in Turkey: A Security Perspective, New England Journal of Public Policy, Vol. 30: Iss. 2, Article 7. Forrás: https://scholarworks.umb.edu/nejpp/vol30/iss2/7/?utm_source=scholarworks.umb.edu/nejpp/vol30/iss2/7&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages, (Letöltve: 2020. 02. 09.)
- Dost, P. (2018): Loose Ends of a Deal, The Cairo Review of Global Affairs, Summer 30/2018. Forrás: <https://www.thecaireview.com/wp-content/uploads/2018/08/cr30-dost.pdf>, (2020. 04. 10.)
- Egeresi, Z. (2017): Ki mit nyert? Több mint egy évvel a menekültügyi „megállapodás” után, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2017/13., Nemzeti Közzolgálati Egyetem, forrás: <https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/svkk-elemzések-2017-13-ki-mit-nyert-egy-evvel-a-menekultugyi-megallapodas-utan-egeresi-z.original.pdf>
- Egeresi, Z. – Kacziba, P. (2020): Menekültválság a görög–török határon – Előzmények, fejlemények, kilátások, KKI-elemzések, Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest, forrás: https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/03/25_KKI-elemz%C3%A9s_GRC_TUR_Egeresi_Kacziba_20200312.pdf, (2020. 04. 02.)
- Erdoğan, M. M. – Çorabatır, M. (2019): Demographic Development of the Syrian Refugee Population and its Potential Impacts on the Education, Employment and Municipality Services in the Near Future, Cooperación Espanola – Expertise France – Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit GmbH – Hungarian Interchurch Aid
- European Commission (2019): Progress report on the Implementation of the European Agenda on Migration, European Commission, Brussels, forrás: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20191016-com-2019-481-report_en.pdf, (2020. 04. 18.)
- Európai Tanács (2016): EU–Törökország nyilatkozat, 2016. március 18., Európai Tanács Sajtóközlemény, 144/16. Press office – General Secretariat of the Council, forrás: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/pdf>, (2020. 04. 10.)
- Gürbüz, S. N. (2019): Turkey to increase momentum in EU visa liberalization process, Sep 21 2019, Daily Sabah, Istanbul, forrás: <https://www.dailysabah.com/eu-affairs/2019/09/21/turkey-to-increase-momentum-in-eu-visa-liberalization-process>, (2020. 04. 16.)
- Hürriyet Daily News (2019a): Age standard to start primary school revised, forrás: <https://www.hurriyetsdailynews.com/age-standard-to-start-primary-school-revised-144749>, (2020. 04. 26.)

- Hürriyet Daily News (2019b): 415,000 Syrian babies born in Turkey since 2011: Ministry, forrás: <https://www.hurriyetdailynews.com/415-000-syrian-babies-born-in-turkey-since-2011-ministry-144332>, (2020. 04. 12.)
- İçduygu, A. – Göker, Z. G. – Tokuzlu, L. B. - Paçaçı Elitok, S. (2013): Turkey – Migration Profile, Migration Policy Centre, forrás: http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Turkey.pdf, (2020. 04. 23.)
- İçduygu, A. (2015): Syrian Refugees in Turkey – The Long Road Ahead, Migration Policy Institute, Washington D. C.
- İçduygu, A. – Diker, E. (2017): Labor Market Integration of Syrian Refugees in Turkey: From Refugees to Settlers, The Journal of Migration Studies, 2017, 3/1. p. 12–35. Forrás: <http://www.gam.gov.tr/files/5-2.pdf>, (2020. 02. 20.)
- İçduygu, A. – Şimşek, D. (2016): Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies, Turkish Policy Quarterly Vol 15. No. 3. pp. 59–69.
- Ineli-Ciger, M. (2017): Protecting Syrians in Turkey: A Legal Analysis, International Journal of Refugee Law, Vol. 29, No. 4, p. 555–579.
- International Organization for Migration (2019): World Migration Report 2020, IOM, Geneva, forrás: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf, (2020. 02. 07.)
- International Organization for Migration (2020): More than 13,000 Migrants Reported Along the Turkish-Greek Border, 03/01/2020, IOM Press Release, forrás: <https://www.iom.int/news/more-13000-migrants-reported-along-turkish-greek-border>, (2020. 04. 18.)
- Kacziba, P. (2018): Provokáció vagy normalizáció: Erdoğan elnök görögországi látogatása és annak háttere, Külügyi Szemle, 2018/3, Külügyi és Külgazdasági Intézet
- Kale, B. – Dimitriadi, A. – Sanchez-Montijano, E. – Süm, E. (2018): Asylum Policy and the Future of Turkey-EU Relations: Between Cooperation and Conflict, FEUTURE Online Paper No. 18. Forrás: https://feuture.uni-koeln.de/sites/feuture/pdf/FEUTURE_Online_Paper_No_18_final.pdf, (2020. 04. 17.)
- Kanter, J. – Arango, T. (2015): Turkish Leader Says E.U. Should Do More About Syria, The New York Times, Forrás: <https://www.nytimes.com/2015/10/06/world/europe/turkey-erdogan-syria-european-union-refugees.html>, (2020. 04. 10.)
- Karasapan, O. (2019): Turkey's Syrian refugees welcome fades, Brookings Institution, forrás: <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2019/11/25/turkeys-syrian-refugees-the-welcome-fades/>, (2020. 04. 20.)

- Karasapan, O. – Shah, S. (2019): Syrian refugees and the schooling challenge, Brookings Institution, forrás: <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2018/10/23/syrian-refugees-and-the-schooling-challenge/>, (2020. 04. 27.)
- Karlstrom, K. – Specker, L. – Mooty, E. – Kennedy, B. (2018): Outcome Monitoring Report – 3RP Turkey Chapter 2018. 3RP. Forrás: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/70022.pdf>, (2020. 04. 20.)
- Khawaja, B. (2016): Educate refugee children or lose them forever, Al Jazeera Opinion, Forrás: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2016/09/educate-refugee-children-lose-160919102949662.html>, (2020. 04. 11.)
- Kirişçi, K. (2003): Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration, Migration Policy Institute, Washington D.C. Forrás: <https://www.migrationpolicy.org/article/turkey-transformation-emigration-immigration>, (2020. 04. 23.)
- Kirişçi, K. (2012): Turkey's New Draft Law on Asylum: What to Make of It? In: Paçacı Elitok, S. – Straubhaar, T. (eds.): Turkey, Migration and the EU: Potentials, Challenges and Opportunities, Hamburg University Press, Hamburg. p. 63–83. Forrás: http://hup.sub.uni-hamburg.de/volltexte/2012/118/chapter/HamburgUP_HWWI5_Migration_Kirisci.pdf, (2020. 02. 20.)
- Kirişçi, K. (2014): Syrian Refugees and Turkey Challenges: Going Beyond Hospitality, Brookings Institution, Washington D.C. Forrás: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-Refugees-and-Turkeys-Challenges-May-14-2014.pdf>, (2020. 02. 18.)
- Köşer Akçapar, Ş. – Şimşek, D. (2018): The Politics of Syrian Refugees in Turkey: A Question of Inclusion and Exclusion through Citizenship, Social Inclusion, Vol. 6: Issue 1, pp. 176–187.
- Law No. 2013/6458: Law on Foreigners and International Protection, Government of Turkey, forrás: <https://en.goc.gov.tr/kurumlar/en.goc/Ingilizce-kanun/Law-on-Foreigners-and-International-Protection.pdf>, (2020. 04. 26.)
- McClelland, M. (2014): How to Build a Perfect Refugee Camp? The New York Times, Feb. 13, 2014. forrás: <https://www.nytimes.com/2014/02/16/magazine/how-to-build-a-perfect-refugee-camp.html>, (2020. 04. 23.)
- Memişoğlu, F. (2018a): Assessing the Development – Displacement Nexus, International Centre for Migration Policy Development, Vienna
- Memişoğlu, F. (2018b): The Syrian Community in Turkey: Perspectives, Prospects and Policies, Public Policy and Democracy Studies, Istanbul, forrás: <http://podem.org.tr/en/researches/the-syrian-community-in-turkey-perspectives-prospects-and-policies/>, (2020. 02. 11.)
- Middle East Monitor (2018): More than 300,000 stateless Syrian babies born in Turkey since 2011. Forrás: <https://www.middleeastmonitor.com/20180310-more-than-300000-stateless-syrian-babies-born-in-turkey-since-2011/>, (2020. 03. 09.)

- Orhan, O. – Senyücel Gündoğar, S. (2015): Effects of the Syrian refugees on Turkey, ORSAM Report No: 195. Forrás: http://cib-uclg.org/sites/default/files/a_report_-_effects_of_the_syrian_refugees_on_turkey_1.pdf, (2020. 04. 20.)
- Paçaçı Elitok, S. (2018): Turkey Migration Policy Revisited: (Dis)Continuities and Peculiarities, Instituto Affari Internazionali Papers, October 2018. Forrás: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaip1816.pdf>, (2020. 02. 21.)
- Pénzváltó, N. (2015): Szíriai menekültek Törökországban – váratlan „vendégek”, várható kilátások, Nemzet és Biztonság, 2015/2. szám, pp. 43–58. Forrás: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_2_05_penzvalto_nikolett.pdf, (2020. 02. 19.)
- Rankin, J. (2020): Erdogan puts EU’s failure to agree a common migration policy in spotlight, The Guardian, forrás: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/02/four-years-after-turkey-deal-eu-no-closer-to-new-asylum-system>, (2020. 04. 10.)
- Regulation No. 1994/6169: Procedures and Principles related to Possible Population Movements and Aliens Arriving in Turkey either as Individuals or in Groups Wishing to Seek Asylum either from Turkey or Requesting Residence Permission in order to Seek Asylum from Another Country, Government of Turkey, Forrás: <https://www.refworld.org/docid/49746cc62.html>, (2020. 04. 26.)
- Senyücel Gündoğar, S. – Dark, G. (2019): Turkey’s Evolving Response to Migration Management: Facts and Policy Steps, MENARA Future Notes, No. 17., March 2019. Forrás: http://menaraproject.eu/wp-content/uploads/2019/03/menara_fn_17.pdf, (Letöltve: 2020. 03. 20.)
- Siegfried, K. (2020): The Refugee Brief – 5 March 2020, UNHCR. Forrás: <https://www.unhcr.org/refugeebrief/the-refugee-brief-5-march-2020/>, (2020. 04. 16.)
- Stock, I. – Aslan, M. – Paul, J. – Volmer, V. – Faist, T. (2016): Beyond humanitarianism – Addressing the urban, self-settled refugees in Turkey, COMCAD Working Papers, Bielefeld
- Tsarouhas, D. (2019): Turkey and the European Migration Crisis, in: Prodromidou, A. – Gsakis, P. (eds.): Along the Balkan Route: The Impact of the Post-2014 Migrant Crisis on the EU’s South East Periphery, Konrad-Adenauer-Stiftung, Berlin. p. 28–44.
- Turkish Red Crescent – WFP (2019): Refugees in Turkey – Livelihoods Survey Findings, Ankara, forrás: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Refugees%20in%20Turkey_Livelihoods%20Survey%20Findings_TRC_WFP_2019.pdf, (2020. 04. 23.)
- UN General Assembly (1951): Convention Relating to the Status of Refugees, UN, Geneva
- UN General Assembly (1967): Protocol Relating to the Status of Refugees, UN, Geneva
- UNHCR (2015): Syrian Refugees in the Region (March 18th 2015), UNHCR, forrás: <https://www.refworld.org/topic,50ffbce416e,50ffbce57,551169634,0,,TUR.html>, (2020. 04. 20.)

- UNHCR (2019a): Global Trends – Forced Displacement in 2018, UNHCR, Geneva, forrás: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/5d08d7ee7/unhcr-global-trends-2018.html>, (Letöltve: 2020. 02. 08.)
- UNHCR (2020): Syria Regional Refugee Response, UNHCR, forrás: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, (2020. 03. 20.)
- UNHCR Turkey (2016): Syrian Refugee Camps and Provincial Breakdown of Syrian Refugees in South East Turkey (as of 5 December 2016), forrás: <https://www.refworld.org/type,-MAP,TUR,585a5a5b4,0.html>, (2020. 04. 10.)
- UNHCR Turkey (2017): Syrian Refugee Camps and Provincial Breakdown of Syrian Refugees in South East Turkey (as of 02 October 2017), forrás: <https://www.refworld.org/topic,50ffbce416e,50ffbce57,5a2fb28e4,0,,TUR.html>, (2020. 02. 25.)
- UNHCR Turkey (2018): Syrian Refugee Camps and Provincial Breakdown of Syrian Refugees Registered in South East Turkey (as of 01 October 2018), forrás: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/66214>, (2020. 03. 26.)
- UNHCR Turkey (2019a): Key Facts and Figures – November 2019, UNHCR. Forrás: <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/01/73154.pdf>, (Letöltve: 2020. 02. 13.)
- UNHCR Turkey (2019b): Provincial Breakdown Syrian Refugees in Turkey, August 2019, UNHCR Turkey, forrás: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/9.2-UNHCR_Provincial-Breakdown-Syrian-Refugees-in-Turkey-August-2019.pdf, (2020. 02. 23.)
- Uras, U. (2020): Turkey, EU and the imperilled refugee deal, Al Jazeera News, <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/turkey-eu-imperilled-refugee-deal-200302085719576.html>, (2020. 03. 28.)
- World Bank (2015): Turkey’s Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead, World Bank Group, Washington D.C. Forrás: <http://documents.worldbank.org/curated/en/583841468185391586/pdf/102184-WP-P151079-Box394822B-PUBLIC-FINAL-TurkeysResponseToSyrianRefugees-eng-12-17-15.pdf>, (2020. 04. 10.)
- Yinanç, B. (2018): WFP–Turkish Red Crescent cooperation ‘shows best practice in refugee assistance’, Hürriyet Daily News, April 09 2018. Forrás: <https://www.hurriyettailynews.com/wfp-turkish-red-crescent-cooperation-shows-best-practice-in-refugee-assistance-129973>, (2020. 04. 22.)